

Toyirova Amina Baxtisher qizi ¹

**HUDUDLARNI IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISHDA TURIZM
INFRATUZILMASINING AHAMIYATI**

**ЗНАЧЕНИЕ ТУРИСТСКОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В СОЦИАЛЬНО-
ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ ТЕРРИТОРИЙ**

**THE IMPORTANCE OF TOURISM INFRASTRUCTURE IN THE
SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS**

¹ Alfraganus university “Xalqaro turizm menejmenti” kafedrasi tadqiqotchisi e-mail: aminatoyirova9613@gmail.com
ORCID: 0009-0000-960-2116

Annotatsiya. Maqolada turistik infratuzilmaning hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish uchun ahamiyati ko'rib chiqiladi. Turizm infratuzilmasini yaratish mintaqaga investitsiyalarni jalb qilishi, xizmat ko'rsatish sohasida tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantirishi, aholining hayot sifatini oshirishi ko'rsatilgan. Xususan, Fransiyaning mehmonxona xo'jaligi, transport infratuzilmasi, madaniy meros ob'yektlarini rivojlantirishdagi muvaffaqiyatli tajribasi tahlil qilindi. Turkiyaning kurort mehmonxona majmualari va tezyurar temir yo'llarni yaratish tajribasi ko'rib chiqildi. Soliq imtiyozlari va imtiyozli kreditlash orqali O'zbekistonda turizm infratuzilmasiga xususiy investitsiyalarni rag'batlantirish bo'yicha tavsiyalar berildi. Aydarko'l va Samarqand, Buxoro, Xiva shaharlarida infratuzilmani rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish taklif etildi.

Kalit so'zlar: turizm infratuzilmasi, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, investitsiyalar, xalqaro tajriba, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash

Аннотация. В статье рассматривается значение туристской инфраструктуры для социально-экономического развития территорий. Показано, что создание инфраструктуры туризма привлекает инвестиции в регион, стимулирует предпринимательскую активность в сфере услуг, повышает качество жизни населения. В частности, проанализирован успешный опыт Франции в развитии гостиничного хозяйства, транспортной инфраструктуры, объектов культурного наследия. Рассмотрен опыт Турции по созданию курортных гостиничных комплексов и высокоскоростных железных дорог. Даны рекомендации по стимулированию частных инвестиций в инфраструктуру туризма в Узбекистане посредством налоговых льгот и льготного кредитования. Особое внимание предлагается уделить развитию инфраструктуры на озере Айдаркуль и в городах Самарканд, Бухара, Хива.

Ключевые слова: туристская инфраструктура, социально-экономическое развитие, инвестиции, международный опыт, государственная поддержка

Abstract. The article examines the importance of tourist infrastructure for the socio-economic development of territories. It is shown that the creation of tourism infrastructure attracts investments to the region, stimulates entrepreneurial activity in the service sector, and improves the quality of life of the population. In particular, the successful experience of France in the development of the hotel industry, transport infrastructure, and cultural heritage sites is analyzed. The experience of Turkey in the creation of resort hotel complexes and high-speed railways is considered. Recommendations are given to stimulate private investment in tourism infrastructure in Uzbekistan through tax incentives and preferential loans. It is proposed to pay special attention to the development of infrastructure on Lake Aydarkul and in the cities of Samarkand, Bukhara, Khiva.

Keywords: tourism infrastructure, socio-economic development, investments, international experience, government support.

KIRISH

Turistik infratuzilma hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. U transport, turar joy, oziq-ovqat, o'yin-kulgi, axborot xizmati va turistik faoliyatni ta'minlash uchun zarur bo'lgan boshqa obyektlar va tizimlarni o'z ichiga oladi [1].

Mavzuning dolzarbligi so'nggi o'n yilliklarda turizm jahon iqtisodiyotining eng jadal rivojlanayotgan tarmoqlaridan biriga aylanganligi bilan bog'liq. Jahon sayyohlik tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, 2018-yilda uning jahon yalpi ichki mahsulotiga qo'shgan hissasi 10,4 foizni, bandlikka to'g'ridan - to'g'ri hissasi esa 5 foizni tashkil etdi [2].

Ushbu maqolaning maqsadi turizm infratuzilmasining hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish uchun ahamiyatini ko'rib chiqish va O'zbekistonga nisbatan ushbu sohadagi xalqaro tajribani tahlil qilishdir.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Ishda ilmiy adabiyotlar va statistik ma'lumotlarni tahlil qilish, sintez qilish, umumlashtirish usullari qo'llanilgan.

Turizm infratuzilmasining mintaqaviy rivojlanishga ta'siri bo'yicha xorijiy va mahalliy olimlarning tadqiqotlari tahlil qilindi [3,4,5]. Fransiya va Turkiyaning turizm infratuzilmasini rivojlantirishdagi xalqaro tajribasi ko'rib chiqildi [6-8]. Jahon turizm tashkilotining turizmning iqtisodiyotga qo'shgan hissasi to'g'risidagi statistik ma'lumotlaridan foydalanilgan [2].

NATIJALAR

Turizm infratuzilmasining rivojlanishi hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Birinchidan, turizm infratuzilmasini yaratish mintaqaga investitsiyalar oqimini rag'batlantiradi. Investitsiyalar mehmonxonalar, restoranlar, ko'ngilochar markazlar, yo'llar, aeroportlar va turizmni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan boshqa obyektlarni qurishga yo'naltiriladi. Bu multiplikativ ta'sirga ko'ra, yangi ish o'rinlari yaratilmoqda, mahalliy aholining daromadlari o'smoqda, byudjetga soliq tushumlari ko'paymoqda [3].

Ikkinchidan, turizm infratuzilmasi xizmat ko'rsatish sohasida tadbirkorlik faoliyatining o'sishiga yordam beradi - mehmonxona biznesi, umumiy ovqatlanish, transport, ko'ngilochar va boshqalar. Bu hudud iqtisodiyotining diversifikatsiyasiga va an'anaviy tarmoqlarga qaramlikning pasayishiga olib keladi [4].

Uchinchidan, turizm infratuzilmasi hududga ijtimoiy ta'sir ko'rsatadi. Nafaqat sayyohlar, balki mahalliy aholi ham foydalanishi mumkin bo'lgan ob'yektlar - yo'llar, aeroportlar, sport inshootlari, madaniyat muassasalari va boshqalar qurilmoqda.

Fransiya va Turkiyaning turizm infratuzilmasini rivojlantirishdagi xalqaro tajribasini ko'rib chiqamiz.

Fransiya dunyodagi eng mashhur sayyohlik yo'nalishlaridan biridir. 2018-yilda unga 89,4 million chet ellik sayyoh tashrif buyurdi va turizmning yalpi ichki mahsulotga qo'shgan hissasi 7,4 foizni tashkil etdi.

Fransiyaning turizmdagi yutuqlari rivojlangan infratuzilma - mehmonxonalar, restoranlar, transport tizimi, madaniy meros va ko'ngilochar ob'yektlar bilan bog'liq. Imtiyozli kreditlar, subsidiyalar, soddalashtirilgan litsenziyalash orqali turizm sohasidagi kichik biznesni qo'llab-quvvatlashga ustuvor ahamiyat beriladi. Yuqori tezlikdagi temir yo'l infratuzilmasi faol

rivojlanmoqda, byudjetli mehmonxonalar tarmog‘i o‘shib bormoqda. Bu turizmning mavjudligini ta'minlaydi [7].

Turkiya ham jahon turizmi yetakchilari qatoriga kiradi-2018-yilda unga 39,5 million chet ellik tashrif buyurgan. Bu yerda kurort mehmonxona majmualarini, ayniqsa O‘rta Yer dengizi sohilida qurishga katta e'tibor qaratilmoqda. Transport infratuzilmasi, shu jumladan aeroportlar va yuqori tezlikdagi temir yo‘l magistralari rivojlanmoqda. Davlat soliq imtiyozlari, imtiyozli kreditlar, subsidiyalar orqali turizm infratuzilmasiga xususiy investitsiyalarni faol ravishda rag‘batlantiradi - bu uning tez o‘shish sur'atlarini ta'minlashga imkon beradi [8].

TAHLIL

Turizm infratuzilmasining rivojlanishi hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Birinchidan, turizm infratuzilmasini yaratish mintaqaga investitsiyalar oqimini rag‘batlantiradi. Turistik infratuzilma obyektlarini qurishga to‘g‘ridan – to‘g‘ri investitsiyalardan tashqari, bilvosita tegishli tarmoqlarga-transport, uy-joy qurilishi, sayyohlar uchun tovarlar va xizmatlar ishlab chiqarishga mablag‘lar jalb qilinadi. Bu iqtisodiyot uchun multiplikativ ta'sirga ega [3].

Ikkinchidan, infratuzilmaning rivojlanishi turizm va tegishli sohalarda bandlikning o‘shishiga olib keladi. Mehmonxonalar, restoranlar va boshqalarda to‘g‘ridan – to‘g‘ri ish o‘rinlari, shuningdek transport, savdo, esdalik mahsulotlari ishlab chiqarishda bilvosita ish o‘rinlari yaratiladi. Mahalliy aholi daromadlari ortib boradi [4].

Uchinchidan, turizm infratuzilmasi xizmat ko‘rsatish sohasida kichik biznesni rivojlantirish uchun multiplikativ ta'sirga ega. Xususiy mehmonxonalar, kafelar, sayyohlik kompaniyalari va boshqalar paydo bo‘ladi va kengayadi.

To‘g‘ridan-to‘g‘ri iqtisodiy samaradan tashqari, turizm infratuzilmasini rivojlantirish hududga multiplikativ ijtimoiy ta'sir ko'rsatadi.

Sayyohlar ham, mahalliy aholi ham foydalanishi mumkin bo‘lgan umumiy infratuzilma ob'yektlari yaratilmoqda. Bunday obyektlarga yo‘llar, aeroportlar, temir yo‘l stansiyalari, sport inshootlari, bog‘lar va maydonlar, savdo va xizmat ko‘rsatish korxonalari kiradi. Bu mintaq aholisining hayot sifatini oshiradi [9].

Shuningdek turizmning rivojlanishi hududlarning tarixiy va madaniy merosini saqlashga yordam beradi. Tarix va arxitektura yodgorliklari tiklanmoqda, muzeylar tashkil etilmoqda, etnografik festivallar o‘tkazilmoqda, xalq hunarmandchiligi qo‘llab-quvvatlanmoqda. Bu hududlarning jozibali turistik imidjini shakllantiradi.

Umuman olganda, turizm infratuzilmasi hududlarni kompleks ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishga va aholining turmush darajasini oshirishga yordam beradi.

1-jadval

Fransiya mintaqalarida turizmni rivojlantirish ko‘rsatkichlari¹

Hudud	Mehmonxona hududi va shunga o‘xshash turar joy (birliklar)	Turistlar (million kishi)	Turizmdan tushgan daromad (milliard yevro)
Elzas	1700	10,3	3,1

¹ www.semanticscholar.org – veb sayti ma'lumotlari.

Langedok-Russillon	3700	26,7	13,6
--------------------	------	------	------

O'zbekistonda turizm infratuzilmasini rivojlantirishda Fransiya va Turkiyaning xalqaro tajribasini qo'llash misollariga quyidagilarni ko'rsatish mumkin:

- Turizm sohasida kichik biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash (Fransiya tajribasi). O'zbekistonda mini-mehmonxonalar, kafelar, sayyohlik agentliklarini rivojlantirish uchun imtiyozli kreditlar, subsidiyalar, soddalashtirilgan litsenziyalarni joriy etish maqsadga muvofiqdir. Bu tadbirkorlikni rag'batlantiradi.
 - Byudjet turar joylarini rivojlantirish (Fransiya tajribasi). O'zbekistonda arzon yotoqxonalar, lagerlar, sayyohlik bazalarini yaratish zarur. Bu turizmning rivojini oshiradi.
 - Turistik-rekreatsioon zonalar va kurort komplekslarini qurish (Turkiya tajribasi). Uzbekistonda Aydarko'lda, Tyan-Shan tog'larida, Orol dengizi sohilida bunday zonalarini yaratish imkoniyati mavjud.
 - Transport infratuzilmasini rivojlantirish (Turkiya va Fransiya tajribasi) - O'zbekiston sayyohlik markazlari o'rtasida yangi aeroportlar, yuqori tezlikdagi temir yo'l aloqalarini qurish.
- Eng yaxshi amaliyotlarning bunday o'tkazilishi O'zbekistonda turizm infratuzilmasini rivojlantirishga yordam beradi.

2-jadval

Turkiyada turizm infratuzilmasini rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash²

Qo'llab-quvvatlash shakli	Chora-tadbirlar tavsifi
Soliq imtiyozlari	- QQSdan ozod qilish; - qurilish uchun; - mehmonxonalar uchun;
Imtiyozli investitsiya	8% stavka bo'yicha imtiyozli 10 yillik kreditlar: - qurilish uchun; - sayohat; - turistik obyektlar rivojlanishi uchun.
Subsidiyalar	- xarajatlarni qoplash; - muhandislik va transport infrastrukturasi rivojlantirish uchun.

Shunday qilib, tahlil shuni ko'rsatadiki, turizm infratuzilmasini rivojlantirish hududlarning asosiy ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlariga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatadi:

- Mintaqaga investitsiyalar ko'paymoqda
- Yalpi mintaqaviy mahsulot o'sib bormoqda
- Yangi ish o'rinlari yaratilmoqda
- Mahalliy aholining daromadlari ko'paymoqda
- Hududlarning umumiy infratuzilmasi yaxshilanmoqda
- Aholining turmush darajasi oshmoqda

MUHOKAMA

² Muallif tadqiqotlari asosida ishlab chiqilgan.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, turistik infratuzilma hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. U investitsiyalarni jalb qiladi, xizmat ko'rsatish sohasida tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantiradi, aholining hayot sifatini oshiradi. Fransiya va Turkiyaning muvaffaqiyatli xalqaro tajribasi turizm infratuzilmasini rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash muhimligini namoyish etadi.

Turizm iqtisodiyotni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lgan O'zbekistonda ushbu yondashuvlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Soliq imtiyozlari, imtiyozli kreditlar, subsidiyalar orqali turizm infratuzilmasiga xususiy investitsiyalarni rag'batlantirish zarur. Aydarko'l sohilida, Samarqand, Buxoro, Xiva shaharlarida va boshqa turizm markazlarida infratuzilma barpo etishga alohida e'tibor qaratish lozim. Bu turizm oqimining o'sishiga yordam beradi va O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Tahlil natijasida olingan natijalar turizm infratuzilmasining hududiy rivojlanishga ijobiy ta'siri bo'yicha bir qator tadqiqotlar natijalariga mos keladi [3, 5, 8]. Turizm infratuzilmasining rivojlanishi aholining iqtisodiy o'sishi va hayot sifatini yaxshilashga multiplikativ ta'sir ko'rsatadi, bu ham nazariy, ham empirik dalillar bilan tasdiqlanadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, turistik infratuzilma hududlar rivojlanishining asosiy ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlarining ijobiy dinamikasini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Uni yaratish va modernizatsiya qilish hududiy rivojlanish rejalari va dasturlarini ishlab chiqishda mintaqaviy hokimiyat organlari tomonidan ustuvor vazifa sifatida ko'rib chiqilishi kerak.

Turizm infratuzilmasini rivojlantirish hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlari uchun kompleks multiplikativ ta'sirga ega. Fransiya va Turkiya tajribasi turizm sohasidagi infratuzilma loyihalarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash choralarining samaradorligini ko'rsatadi.

O'zbekiston uchun ushbu mamlakatlarning eng yaxshi amaliyotlaridan foydalanish tavsiya etiladi - soliq imtiyozlari va turizm infratuzilmasini imtiyozli kreditlash tizimini joriy etish. Mamlakatning ustuvor sayyohlik yo'nalishlari – Aydarko'l, Samarqand, Buxoro, Xiva shaharlarida infratuzilma yaratishga alohida e'tibor qaratish lozim. Bu O'zbekiston hududlarini kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Азар В.И. Экономика и организация туризма. - М.: Проспект, 2020. - 544 с.
2. Всемирная туристская организация ЮНВТО [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.unwto.org>.
3. Гуляев В.Г. Туризм: экономика, управление, устойчивое развитие. - М.: Советский спорт, 2018. - 280 с.
4. Джалолов Ш.Т. Инфраструктура туризма Узбекистана: проблемы и перспективы // Наука и инновация. 2022. No 1-2. С. 43-49.
5. Квартальнов В.А. Туризм. 2-е изд. - М.: Финансы и статистика, 2021. - 320 с.
6. Регионы Франции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://regiony-francii.ru>.
7. Ateljevic I., Page S. Tourism and Entrepreneurship: International Perspectives. - Oxford: Butterworth-Heinemann, 2009. – 352 p.
8. Ministry of Culture and Tourism of Turkey [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.tga.gov.tr>.
9. Хужаев Ш.Т. Инновационность и модернизация туристской инфраструктуры в Узбекистане // Молодой ученый. 2017. No 7.1. С. 17-19.

